

Verslag van het symposium

Brandende kwesties: risico's en regels voor erfgoed

'Verbrande boeken zijn nog altijd veel erger dan natte'

26 maart 2015 | Koninklijke Bibliotheek | Den Haag

Het is de nachtmerrie van elke collectiebeheerder: brand. Maar wie goed voorbereid is kan de schade flink beperken, leert het jaarlijkse, gezamenlijke symposium van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Brandweer Nederland, Instituut Fysieke Veiligheid, Erfgoedinspectie en Koninklijke Bibliotheek. 'Als je collectie je lief is investeer je in slimme melders en sprinklerinstallaties.'

Hij vertelt het onderkoeld - het is dan ook goed afgelopen - maar eerste Paasdag 2014 staat van uur tot uur in zijn geheugen gegrift. De grootste bosbrand in vijftig jaar nadert gestaag en onafwendbaar 'zijn' museum. Adjunct-directeur Rinus Vonhof van het Kröller-Müller Museum had de leiding over het crisisteam en moest die dag lastige beslissingen nemen. Toen de wind draaide en de brand akelig dichtbij kwam werd eind van de ochtend de beeldentuin ontruimd: vier beveiligers loodsten de 600 bezoekers in 20 minuten de tuin uit. 'Wij "oefenen" dan ook zes keer per week, maar dan om half vijf', grapt Vonhof. Twee uur later viel de beslissing om ook alle bezoekers uit het pand te halen. 'Dat heeft als voordeel dat je alle alarmbeveiligingen aan kunt zetten, want het inbrekersgilde ruikt al snel zijn kans' De inhoud van het museum, waaronder 279 Van Goghs, is vele malen meer waard dan het gebouw zelf. Het museum omvat ook de grootste beeldentuin van Europa met meer dan vijftig beelden.

Aan het begin van de middag loopt de spanning op. De kunstcollectie (300 schilderijen en tekeningen en 50 sculpturen) moet ook ontruimd worden. Sinds de Tweede Wereldoorlog was dat niet meer gebeurd. In groepjes van vier (drie beveiligers onder leiding van een arthandler) worden de kunstwerken in hoog tempo op rolkarren geladen en naar het brandvrije depot gereden. Na enkele spannende uren waarbij de brand tot op 500 meter nadert, komt om 21.20 uur de opluchting: de brandweer geeft het sein brand meester.

In de vroege ochtend van Tweede Paasdag wordt begonnen met het terughangen van de kunstwerken en om 10.00 uur is het *business as usual*: het museum gaat gewoon open.

Inmiddels zijn de tien jaar oude dennen die pittoresk maar brandgevaarlijk rondom het museum stonden, grotendeels gekapt. Een andere praktische les is: zorg voor genoeg gereedschap en ander materiaal. Je wilt geen vertraging oplopen bij het ontruimen omdat je te weinig schroevendraaiers of rolkarren hebt. En weersta de verleiding om in een evacuatieplan talloze variabelen op te nemen. Houd het zo simpel mogelijk.

De kloof tussen oefening en echte crisis

Ook in de Betuwe was het crisis. De maand ervoor was er nog geoefend, tot ieders tevredenheid. De brandweer kende de aanrijroute, de vrijwilligers (tussen de 60 en 80 jaar oud) beheersten de brandblusapparaten en directeur Alexandra van Steen van het Flipje en Streekmuseum Tiel had op papier heldere afspraken

met de brandweer. Maar niemand had rekening gehouden met de impact van een brand bij de burens.

In mei 2012 brak twee panden verderop een brand uit. Terwijl die brand zich ontwikkelde en een reëel gevaar begon te vormen voor het museum, trachtte directeur Van Steen tevergeefs bij de brandweercommandant te geraken. De commandant zat met het crisisteam in overleg in het naastgelegen café, maar politieagenten weigerden haar door de afzetting te laten. Zij stond niet op de lijst met te alarmeren personen. 'Toen ging ik zelf door het lintje, letterlijk en figuurlijk', vertelt Van Steen. Met twee agenten achter zich aan rende ze naar het café. Voor het redden van de collectie was het te laat, de brand was inmiddels te dichtbij en Van Steen mocht van de brandweercommandant niet meer naar binnen.

Gelukkig is de brand niet overgeslagen, maar Van Steen heeft achteraf wel een goed gesprek met de brandweer en de politie gehad om te zorgen dat afspraken ook gelden als de brand niet in maar vlakbij het museum woedt. Vanuit de zaal komt nog de bruikbare tip om in zo'n geval 112 te bellen: zeg wie je bent en dat je dringend contact zoekt met de leiding.

Verouderde sprinklers

De twee cases komen aan de orde op het symposium op 26 maart, dit jaar in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, waar de gezamenlijke erfgoed- en veiligheidssector zich beraadde over risico's en regels voor erfgoed. Ook gastheer Koninklijke Bibliotheek heeft het een en ander meegemaakt. In 2009 woedde er een klein brandje met grote gevolgen, vertelt coördinator Veiligheid Theo Vermeulen. Rook en roet daalde neer op de bijzondere collecties. Daarnaast kampt de KB al enige jaren met een haperende sprinklerinstallatie.

Tot grote opluchting van Vermeulen heeft huisbaas Rijksvastgoedbedrijf vorig jaar eindelijk besloten de installatie te vernieuwen. 'Verbrande boeken zijn tenslotte veel erger dan natte', zegt Vermeulen. Tot de nieuwe sprinkler in gebruik is, zijn er permanent brandwachten aanwezig.

De KB staat ook grootscheepse werkzaamheden te wachten in het kader van het rijksbeleid om overheidsgebouwen brandveiliger en asbestschoon te maken. Zo

staat er naast 115 kilometer aan boeken ook 9 kilometer aan muurtjes met asbestisolatie. Ook is er achterstallig onderhoud. De KB wil dat allemaal over enkele jaren in een keer aan gaan pakken, en tegelijkertijd het pand functioneel aanpassen aan de bibliotheek van de toekomst.

Tot in mei de sprinkler klaar is blijven de brandwachten en is de KB aangesloten op het verplichte doormeldingssysteem, waarbij na een brandmelding automatisch tot ontruiming wordt overgegaan.

Loos alarm

Vermeulen is een pleitbezorger van de vrijwillige automatische doormelding, vanwege de veiligheid. Henk Jongen, projectleider STOOM (Structureel Terugdringen Onechte en Ongewenste Meldingen) van Brandweer Nederland wijst echter op de enorme hoeveelheid loze meldingen: 95% van de meldingen via brandmeldinstallaties is loos. Dat zijn er 115 per dag. Dit is een enorme belasting voor de brandweer, die telkens voor niets moet uitrukken. Dat kost veel geld en levert de nodige frustratie en veiligheidsrisico's op.

Hoewel de meeste loze meldingen uit zorg en welzijn komen, heeft ook de erfgoedsector zijn verantwoordelijkheid, vindt Jongen: check eerst zelf of er echt iets aan de hand is voor je de melding doorzet naar de brandweer; controleer loodgieters, dakbedekkers etc. bij werkzaamheden extra op brandveiligheid; wees zelfredzaam, houd je calamiteitenplan actueel en oefen regelmatig. Weet ook wat er speelt en registreer loze meldingen. Zijn welgemeend advies: als je collectie je lief is investeer je in slimme melders en in sprinklerinstallaties. Als eigenaar moet je zelf zorgen dat je pand voldoet aan de bouwregelgeving. Wie een vergunning heeft, waarschuwt adviseur Omgevingsrecht Hajé van Egmond, kan echt niet op zijn lauweren rusten. De wetgever stelt lage eisen: iedereen moet op tijd het brandende pand kunnen verlaten en de brand moet niet kunnen overslaan naar de buurpanden. 'Wie voor een minimumniveau kiest', zegt Van Egmond, 'kiest voor het afbrandscenario. Het mag, maar het is niet aan te raden.'

Onheilsplek

Een onderbelicht gevaar van alle rampspoed is de minimale beveiliging van de plaats incident na het vertrek van de brandweer. Vaak is de onheilsplek afgezet met niet meer dan een paar linten. Menig bezoeker, professioneel of particulier, kruipt er onder door. Tot afgrijzen van Bram van der Linden, die als specialist

brandveiligheid bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed signaleert hoe onveilig een vrijgegeven gebouw of terrein nog kan zijn. De gevaren zijn legio: instorting van muren en daken, licht dat brandt terwijl het water langs de muren stroomt, of kapotte leien die in scheermessen veranderen als zij naar beneden glijden.

Dit zijn laconiek gezegd, de huis-tuinen-keukengevaren. Gecompliceerder wordt het als er asbest is vrijgekomen bij een brand.

Asbest

De cijfers van Paul Jetten, adviseur Gevaarlijke stoffen en officier van dienst van Brandweer Amsterdam-Amstelland, liegen er niet om. 'Er zijn 3500 soorten asbesthoudend bouw materiaal en in meer dan de helft van de gebouwen in Nederland is asbest verwerkt. In elk monumentaal pand zit asbest.'

Het is een onverwoestbaar product. Maar zegt Jetten ook: 'Asbestrisico's worden overdreven'. Als je er snel bij bent, het gebied goed afzet en duidelijke instructies geeft, kun je het gevaar klein houden. De brandweer kan met een klein proefje ter plekke zien of materiaal asbesthoudend is. Hij heeft ook nog een tip: je kunt kosten besparen als je het onderzoek naar de verspreiding van asbestdeeltjes en de daadwerkelijke opruimwerkzaamheden onderbrengt bij twee verschillende bedrijven.

Na de brand

Jeroen Jochems is directeur Museumwacht, een van de bedrijven die gespecialiseerd zijn in het beredderen van collecties die getroffen zijn door brand, waterschade of schimmelexplosies. Het beredderen van museumcollecties wordt vaak vertraagd door de aanwezigheid van asbest, of door instortingsgevaar. Snelheid van handelen is juist geboden na brand, want bij natte objecten treedt schimmel al na 48 uur op. De drie weken die Jochems moest wachten tot hij bij de collectie van de bibliotheek Bouwkunde van de TU Delft mocht, zijn dus een waar schrikbeeld. Al kan het ook meevallen. Jochems: Schrijf objecten niet te snel af. Ga eerst zoveel mogelijk beredderen en dan pas beoordelen. Zelfs hopeloos lijkende schades kunnen mee vallen.

Maar voorkomen is nog altijd beter. Om vooraf zo veel mogelijk te redden, is simpel denken geboden. Hij beveelt collectiebeheerders aan op een A-viertje te zetten wie je moet bellen bij een calamiteit en wat je moet doen. Wees voorbereid en bedenk wat je nodig hebt als je plots midden in de nacht in de stromende regen schilderijen moet verslepen. Is er vervoer? Is er een tijdelijke opslagruimte? Wie haalt de schilderijen weg, want de brandweer is geen arthandler?

Ieders eigen verantwoordelijkheid loopt als een rode draad door de bijdragen. Om die zo goed mogelijk op te pakken is het heel zinvol om via de gepresenteerde cases de ervaringen van de andere 'partners' bij brand te horen. Want, zoals dagvoorzitter Herman Meuleman de bijeenkomst samenvat: 'De essentie is dat je samenwerkt, voor, tijdens en na de brand.'

De presentaties van de sprekers zijn te downloaden via www.veilig-erfgoed.nl. Daar staan ook de presentaties en verslagen van eerdere brandsymposia.

Verslag: Marijke Bovens | Journalistieke en culturele producties

Foto's: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, met dank aan de studenten van de Reinwardt Academie